

AR NEDIDELĖS VERTĖS ATSIDĖKOJIMO DOVANOS MEDIKUI PRIPAŽINIMAS KYŠIU NEPAŽEIDŽIA ULTIMA RATIO PRINCIPO?

Agnė Vasiliauskaitė¹

DOI: <https://doi.org/10.7220/2029-4239.19.4>

SANTRAUKA

Lietuvos sveikatos apsaugos sritis - viena korumpuočiausių Europos Sąjungoje. Kas trečias Lietuvos gyventojas linkęs atsilyginti medikui neoficialiai, dažniausiai simbolinės (iki 50 eurų dydžio) vertės atsiskaitymais. Žvelgiant į korupcijos mastą, akivaizdu, smulkioji korupcija sveikatos apsaugos srityje - opi Lietuvos problema, tačiau labai mažai nagrinėta tiek teisės moksle, tiek teismų praktikoje.

Ilgą laiką LR CK 6.470 str. 4 d. įtvirtinta norma leido medikams priimti simbolines dovanas. 2002 m. LR BK išplečiama valstybės tarnautojo sąvoka, į ją įtraukiant valstybės tarnautojams prilyginamo asmens sąvoką. Medikui, esant valstybės tarnautojui prilyginamam asmeniui, atsiranda LR BK ir LR CK teisės normų kolizija - LR BK draudžia medikui priimti bet kokias dovanas. Reaguojant į tarptautines rekomendacijas 2006 m. panaikinama LR CK norma leidžianti medikams priimti dovanas, tai pripažįstant kaip korupcijos skatinimą teisės aktais - bet koks simbolinis atsidėjimas medikui laikomas baudžiamuoju nusižengimu numatant baudžiamąją atsakomybę tiek medikui pagal LR BK 225 str., tiek pacientui pagal LR BK 227 str.

Šiuo straipsniu siekiama atsakyti į klausimą, ar nedidelės vertės atsidėjimo dovanos medikui pripažinimas kyšiu nepažeidžia ultima ratio principo?

Atlikta mokslinių darbų, teisės aktų ir dokumentų, teismų praktikos bei empirinių tyrimų analizė leido nustatyti, kad kriminalizuojant simbolinį atsidėjimą neįrodytas veikos pavojingumas, siekiantis baudžiamąją atsakomybę, neįvertinta ar kitos atsakomybės formos, o ne tik pati griežčiausia – baudžiamoji atsakomybė gali sumažinti smulkųjų kyšininkavimą sveikatos apsaugos srityje, neatsižvelgta į veikos masišką paplitimą pacientų tarpe, itin menka

¹ Agnė Vasiliauskaitė, Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto absolventė, Kauno miesto savivaldybės Teisės ir konsultavimo skyriaus Vyriausioji specialistė. Šis mokslinis straipsnis parengtas pagal autorės magistro baigiamąjį darbą tema – Ar nedidelės vertės atsidėjimo dovanos medikui pripažinimas kyšiu nepažeidžia ultima ratio principo?

teismų praktika, susijusi su smulkiuoju kyšininkavimu, šiai veikai esant masiškai paplitusiai, taip pat rodo labai mažą galimybę, baudžiamojo proceso tvarka, nustatyti smulkaus kyšininkavimo veikos padarymą sveikatos apsaugos srityje. Taigi savaime simbolinis neoficialus atsiskaitymas su mediku laikomas teisei priešinga veika, tačiau už jį turėtų kilti ne baudžiamoji, o drausminė, civilinė ar administracinė teisinė atsakomybė.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

Dovana, kyšis, korupcija, medikas, sveikatos apsauga, pacientas, papirkimas, ultima ratio principas.

IVADAS

Įprasta teigti, kad korupcija endeminė - jos esama visur, kur tik galima pasinaudoti savo padėtimi, siekiant pasipelnyti.² Sveikatos apsaugos sritis ne išimtis - ir Lietuvoje daugelį metų paėliui įvardijama kaip labiausiai korumpuota sritis³ (Žr. *Priedą 1*). Pagal korupcijos mastą medicinoje Lietuva – viena pirmaujančių valstybių visoje Europos Sąjungoje.⁴

Naujausių apklausų duomenimis Lietuvoje už gydymo paslaugas papildomai atsiskaityti su mediku linke net 35% šalies gyventojų (kas trečias Lietuvos gyventojas medikui atsilygina neoficialiai).⁵ „Dažniausiai neoficialaus atsiskaitymo suma ar dovanos vertė siekia 21-50 eurų ...“.⁶ Pastebima socialinė problema – neoficialus atsilyginimas medikui dažniausiai pasireiškia simboline verte. Manoma, kad siekiant mažinti korupcijos paplitimą medicinoje bei lygiuotis į kitas Europos Sąjungos valstybes, būtina išsiaiškinti šio masiškai paplitusio reiškinio priežastis, visuomenės požiūrį, aptarti esamą teisinį reguliavimą, nustatyti jo efektyvumą praktikoje.

Iki 2006 m. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau tekste – LR CK) 6.470 str. 4 d. numatė, kad „[d]raudžiama priimti dovanas sveikatos priežiūros, gydymo ar socialinės globos įstaigų vadovams ir kitiems darbuotojams iš šiose įstaigose besigydančių ar išlaikomų asmenų bei jų artimų giminaičių, išskyrus simbolines dovanas, kurių vertė neviršija vieno minimalaus gyvenimo lygio dydžio sumos“.⁷ Atsižvelgiant į tarptautines rekomendacijas ši norma, kaip skatinanti korupciją teisės aktais, panaikinta, atsidėkojimą medikui kriminalizuojant - numatant

² Jolanta Palidauskaitė, „Korupcijos ir atsakomybės problema viešojo administravimo sistemoje“, *Viešoji politika ir administravimas* (2005, Nr. 5), p. 26.

³ „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2016“ išsami tyrimo atskaita (2016 m. rugsėjis – spalvis); <<https://www.stt.lt/lt/menu/tyrimai-ir-analizes/>> [aplankyta 2018 02 10].

⁴ STT parengta rezultatų apžvalga, 2016 m. Pasaulinis korupcijos barometras: Lietuvos situacijos apžvalga (2016-12-02); <<https://www.stt.lt/lt/menu/tyrimai-ir-analizes/>> [aplankyta 2018 02 10], p. 2.

⁵ *Problema išlieka milžiniška: nustatė, kiek lietuvių medikams duoda kyšį* (2018 02 08); <<https://www.delfi.lt/sveikata/sveikatos-naujienos/problema-islieka-milziniska-nustate-kiek-lietuviu-medikams-duoda-kyssi.d?id=77115549>> [aplankyta 2018 04 20].

⁶ LR Sveikatos apsaugos ministerija, *Šalies gyventojų nuomonės tyrimas dėl sveikatos apsaugos* (2017 m. liepa); <http://sam.lrv.lt/uploads/sam/documents/files/Veiklos_sritys/Ataskaita%20-%20SAM%20201707.pdf> [aplankyta 2018 04 29].

⁷ LR Civilinis kodeksas (oficialus tekstas su pakeitimais iki 2006 m. birželio 22 d.), *Žin.* (2006, Nr. 77-2974), 6.470 str. 4 d. (negalioja nuo 2006-07-14).

baudžiamąją - griežčiausią atsakomybės formą. Todėl šiai dienai bet koks simbolinis atsidėkojimas - iki 1 MGL (50 eurų)⁸ laikytinas baudžiamuoju nusižengimu.⁹

Praėjus 12 metų nuo simbolinio atsidėkojimo medikui kriminalizavimo, teismų praktikoje vos keletas bylų, kuriose medikas ar pacientas patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už kyšininkavimą, o nagrinėjant baudžiamojo nusižengimo padarymą, t. y. smulkiają korupciją - vos viena byla. Tuo tarpu už kyšio paėmimą ar davimą kitiems valstybės tarnautojams ar jiems prilyginamiems asmenims teismų praktika kur kas platesnė (pvz. policijos pareigūnams), nors korupcijos suvokimas mažesnis. Tad ar baudžiamoji teisė tikrai ta vienintelė priemonė problemai spęsti? Ar simbolinio atsidėkojimo kriminalizavimas nepažeidžia *ultima ratio* principo?

KYŠININKAVIMO KONTEKSTAS SVEIKATOS APSAUGOS SRITYJE

Korupcinio pobūdžio nusikaltimų problema žinoma nuo pačių seniausių civilizacijos laikų. Biblijoje randama pamokymų apie korupciją, minint vieną dažniausių jos formų – kyšininkavimą: „[n]edoras žmogus traukia kyšį iš skraito, kad iškreiptų teisingumo taką.“¹⁰ „[d]uodančiam kyšis atrodo kaip kerai: kur tik jis pasisuka, jam sekasi“.¹¹

Norint kovoti su korupcija, būtina aiškiai suvokti su kuo kovojama, o šį suvokimą formuoti leistų korupcijos apibrėžimas.¹² Tačiau neegzistuoja korupcijos sąvoka, kuri priimtina absoliučiai visiems.¹³

Korupcija Lietuvos sveikatos apsaugoje neapibrėžta, tačiau dažniausiai pasireiškia medikui priimant neoficialų atlygį, o pacientui jį duodant, todėl, manytina, tikslingiausia korupciją sveikatos apsaugos sektoriuje suformuluoti remiantis LR BK (Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso) straipsniais, reglamentuojančiais kyšininkavimą ir papirkimą. Šiame straipsnyje korupcija medicinoje suprantama kaip mediko pažadėjimas ar susitarimas priimti arba reikalavimas ar provokavimas duoti, arba priėmimas kyšio už teisėtą ar neteisėtą veikimą ar neveikimą iš paciento (kyšininkavimas)¹⁴ bei tokios naudos siūlymas, žadėjimas ar susitarimas ją suteikti medikui už pastarojo teisėtą ar neteisėtą veikimą arba neveikimą vykdant įgaliojimus (papirkimas).¹⁵

⁸ Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo, LR Vyriausybės nutarimas (2008-10-14, Nr. 1031).

⁹ LR Baudžiamasis kodeksas, TAR, i. k. 1001010ISTAI-1968, 225 str. 4 d.

¹⁰ Šventasis raštas. Senasis ir Naujasis Testamentas, vert. Antanas Rubšys, Česlovas Kavaliauskas (Vilnius: Katalikų pasaulis, 1998), Patarlių knyga.

¹¹ Ten pat.

¹² Ieva Gavelytė, „Kyšininkavimas kaip korupcinė nusikalstama veika“, Teisė (2004, Nr. 53), p. 80.

¹³ Ten pat, p. 81.

¹⁴ Žr. išnašą 9: LR Baudžiamasis kodeksas, 225 str.

¹⁵ Ten pat, 227 str.

Medikas - valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo

Nusikalstamos veikos – kyšininkavimo subjektas - tik specialius subjekto požymius turintis asmuo, t. y. valstybės tarnautojas ar jam prilyginamas asmuo.¹⁶ Remiantis LR BK 230 str. 3 d. valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo turi dirbti ar kitais pagrindais eiti pareigas viešajame arba privačiajame juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje arba verstis profesine veikla ir turėti atitinkamus administracinius įgaliojimus, arba turi teisę veikti to juridinio asmens ar organizacijos vardu, arba teikti viešąsias paslaugas.¹⁷

LR Medicinos praktikos įstatymo 4 str. nurodyta, kad „... [v]erstis medicinos praktika Lietuvos Respublikoje turi teisę gydytojas, turintis šio Įstatymo nustatyta tvarka išduotą ir galiojančią licenciją. Gydytojas verstis medicinos praktika gali tik sveikatos priežiūros įstaigoje, turinčioje licenciją teikti asmens sveikatos priežiūros paslaugas ...“.¹⁸ LR Sveikatos sistemos įstatymo 16 str. nurodo: „... [i]monės ir įstaigos teisę verstis sveikatos priežiūros veikla įgyja tik Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka gavusios licencijas ...“.¹⁹ Andžej Čaikovski teigia, kad „... viešojo paslauga turi atitikti šiuos būtinus požymius: 1) tai tik įstatyme numatyta paslauga; 2) paslaugos teikėjai – valstybės ar savivaldybių kontroliuojami juridiniai asmenys, taip pat kiti asmenys, tačiau tik įstatymų numatytais atvejais; 3) paslaugos gavėjai – gyventojai ... atsižvelgiant į paslaugos pobūdį ir reikšmę, – visuomenė; 4) paslauga turi būti prižiūrima, kontroliuojama ir kitaip administruojama viešojo administravimo subjektų, kurie, be kita ko, išduoda leidimus privatiems asmenims teikti viešąsias paslaugas ...“.²⁰ Sveikatos priežiūros paslaugų teikimas reglamentuotas įstatymais, o medikams, besiverčiantiems sveikatos priežiūros veikla, yra privaloma turėti licenciją. Labai svarbu, kad ši veikla yra licencijuojama tik Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos, iš ko galima spręsti, jog sveikatos priežiūros veikla yra kontroliuojama valstybės. Sveikatos priežiūros paslaugų gavimu suinteresuota visa visuomenė. Atsižvelgiant į tai, sveikatos priežiūros veikla atitinka visus keliamus kriterijus pripažinti ją viešąja paslauga, tad sveikatos priežiūros veiklą atliekantys subjektai yra valstybės tarnautojui prilyginami asmenys pagal LR BK 230 str. 3 d. numatytą viešosios paslaugos teikimo požymį.

Baudžiamojoje byloje kaltinamasis A. Š. dirbo VšĮ „-“ gydytoju ir darbo metu priėmė pinigų iš pacientų už tai, kad atliko vaistų injekcijas pacientams, kurie neturėjo nustatyta tvarka išduoto siuntimo, nebuvo užsiregistravę ligoninės registratūroje bei nesumokėjo ligoninei už suteiktas mokamas medicininės paslaugas.²¹ Pirmosios instancijos teismas nurodė, jog A. Š., dirbdamas ligoninėje, teikė viešąsias sveikatos priežiūros paslaugas, todėl atitiko BK 230 str. 3 d. specialaus subjekto požymį. Apeliacinės instancijos teismas išaiškino: [v]alstybės tarnautojui BK 230 straipsnio 3 dalies prasme gali būti prilyginamas ne bet kuris asmuo, kurio darbas ar profesinė veikla reiškia viešųjų paslaugų (kaip tai suprantama pagal Viešojo administravimo įstatymą) teikimą. Šis darbas ar profesinė veikla turi būti susijusi su teisiškai

¹⁶ Armanas Abramavičius ir kiti, *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras Specialioji dalis (213-330 straipsniai)* (Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2010), p. 87.

¹⁷ Žr. išnašą 9: LR Baudžiamasis kodeksas, 230 str. 3 d.

¹⁸ LR Medicinos praktikos įstatymas, TAR, i. k. 1041010ISTA0IX-2148, 4 str. 1-2 p.

¹⁹ LR Sveikatos sistemos įstatymas, TAR, i. k. 0941010ISTA000I-552, 16 str. 2 p.

²⁰ Andžej Čaikovski, „Valstybės tarnautojui prilygintas asmuo: funkcijos ir įgaliojimai“, *Jurisprudencija* (2007, Nr. 6(69)), p. 95.

²¹ *Valstybė p. A. Š.*, Lietuvos apeliacinis teismas, Baudžiamųjų bylų skyrius (2016, 1A-568-202).

reikšmingų veiksmų atlikimu, t. y. iš esmės tokių, kuriais būtų siekiama užtikrinti viešąjį interesą ir kurių neatlikimas ar netinkamas atlikimas reikštų viešojo intereso pažeidimą ...“.²² LAT praktikoje nurodyta: „[v]iešuoju interesu yra laikytinas teisėtas asmens ar grupės asmenų interesas, atspindintis ir išreiškiantis pamatines visuomenės vertybes, kurias paprastai įtvirtina ir saugo Konstitucija. Kiekvieną kartą, kai kyla klausimas, ar tam tikras interesas laikytinas viešuoju, būtina nustatyti aplinkybę, kad nepatenkinus tam tikro asmens, grupės asmenų intereso, būtų pažeistos esminės šių asmenų teisės ir laisvės, Konstitucijoje įtvirtintos ir jos saugomos vertybės... Taigi viešieji interesai, kaip įstatymo saugoma vertybė, gali būti suprantami ir kaip visuomenės suinteresuotumas, kad ne tik valstybės tarnautojai, bet ir kiti viešojo ar net privataus sektorių darbuotojai, įgalioti spręsti įvairius visuomenei svarbius klausimus (valstybės tarnautojai prilyginti asmenys), darytų tai nešališkai, teisingai, įstatymų nustatyta tvarka“.²³

Atsižvelgiant į visa tai, valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu, teikiančiu viešąsias paslaugas, pripažįstamas ir medikas, ne tik dėl viešųjų paslaugų teikimo, bet ir dėl teisiškai reikšmingų veiksmų atlikimo.

Atsakomybės medikams už dovanos/kyšio priėmimą istorinė raida

Pacientų fenomenalus mentalitetas atsidėkoti medikui simbolinėmis dovanomis (kava, saldainiais ir pan.) ilgą laiką Lietuvoje buvo pripažįstama kaip teisėta, įstatymo normomis sureguliuota veikla, t. y. LR CK 6.470 str. 4 d. numatė, kad „[d]raudžiama priimti dovanas sveikatos priežiūros, gydymo ar socialinės globos įstaigų vadovams ir kitiems darbuotojams iš šiose įstaigose besigydančių ar išlaikomų asmenų bei jų artimų giminių, išskyrus simbolines dovanas, kurių vertė neviršija vieno minimalaus gyvenimo lygio dydžio sumos“.²⁴

2002 m. įvyksta LR baudžiamojo kodekso reformos. Lietuva, siekdama įvykdyti Europos Tarybos konvencijos dėl korupcijos reikalavimus, išplečia valstybės tarnautojo sąvoką įtraukdama prilyginamų valstybės tarnautojams asmenų sąvoką.²⁵ Kaip pažymi Prof. dr. Edita Gruodytė, ši reforma išplečia LR BK XXXIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ subjektų ratą - nuo šiol baudžiamoji atsakomybė, remiantis valstybės tarnautojui prilyginamo asmens sąvoka, taikoma ir asmenims, dirbantiems privačiame sektoriuje.²⁶ Valstybės tarnautojui prilyginami „... asmenys, dirbantys bet kokiaje valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje arba besiverčiantys profesine veikla ir turintys atitinkamus viešojo administravimo įgaliojimus, arba teikiantys viešąsias paslaugas ...“.²⁷ Pagal šį apibrėžimą medikas laikomas valstybės tarnautojui

²² Ten pat.

²³ *Valstybė p. M. M ir G. P.*, Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Baudžiamųjų bylų skyrius (2014, 2K-P-89).

²⁴ Žr. išnašą 7: LR civilinis kodeksas (oficialus tekstas su pakeitimais iki 2006 m. birželio 22 d.), 6.470 str. 4 d.

²⁵ Edita Gruodytė, „Valstybės tarnautojo samprata nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams skyriuje“, *Jurisprudencija* (2006, Nr. 7(85)), p. 92-93.

²⁶ Ten pat, p. 87.

²⁷ Ten pat.

prilyginamu asmeniu pagal viešųjų paslaugų teikimo požymį bei jo turimus administracinius įgaliojimus.²⁸ Kyla LR CK ir LR BK kolizijos problema - LR BK valstybės tarnautojams ir jiems prilyginamiems asmenims draudžia priimti bet kokias dovanas ir jas pripažįsta kyšiu, tuo tarpu LR CK 6.470 str. 4 d. leidžia simbolinį atsidėkojimą medikui.

Ši vienodos galios teisės aktų normų kolizija galioja (ar nebūtų logiška vartoti būtajį laiką?) beveik ketverius metus, keldama tokias diskusijas kaip „... ar įstatymų leidėjas, LR CK įtvirtindamas vienos asmenų grupės teisę į simbolines dovanas ir LR BK numatydamas baudžiamąją atsakomybę už mažesnės nei 1 MGL vertės kyš[i] ... , nepažeidžia Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinto asmenų lygybės įstatymui principo“²⁹ Bet kokių atvejų toks klausimas, kaip spręsti šią teisės spragą nenagrinėta nei teisės moksle, nei teismų praktikoje.

GRECO (Europos Tarybos valstybių prieš korupciją grupė), kurios tikslas ir yra „pad[ėti] nustatyti nacionalinių kovos su korupcija priemonių trūkumus, skatin[ti] imtis būtinų teisinių, institucinių ir praktinių reformų“,³⁰ pateiktame Lietuvos vertinime nurodė, kad LR CK 6.470 str. turi būti panaikintas.³¹ Seime inicijuotas projektas, kuriuo siekta iš LR CK panaikinti 6.470 str. 4 d. teisės normą, suteikiančią medikui teisę priimti simbolines dovanas.

LR Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto Pagrindinio komiteto išvadoje Dėl civilinio kodekso 6.470 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto (XP-392) pateikiamose ekspertų, konsultantų ir specialistų išvadose abejojama dėl simbolinio atsidėkojimo medikui kriminalizavimo. Seimo Teisės departamento išvadoje teigiama, kad priėmus siūlomą CK pataisą, medikų atžvilgiu bus įtvirtintas labai griežtas draudimas dėl dovanų priėmimo, kai tuo tarpu kitiems viešųjų paslaugų tiekėjams, pavyzdžiui, švietimo, sporto ir pan., jokie ribojimai civilinėje teisėje nėra nenustatyti.³² Taip pat šis draudimas reikštų, kad visos smulkios dovanos (saldainiai, gėlės ir pan.) medikui taptų visuomenei pavojinga veika - medicinos darbuotojai, priėmę net menkavertę dovaną, būtų traukiami baudžiamojon atsakomybėn.³³ Atsižvelgiant į tai, kad atsidėkojimas medikui išties labai paplitęs reiškinys mūsų visuomenėje, manoma, kad kriminalizavus aptariamą atsidėkojimą, ženkliai išaugtų teistumą turinčių asmenų skaičius, kiltų pavojus tapti kriminaline valstybe. Taip pat siūlyta nepritari projektui, nuomonę grindžiant tuo, kad pacientų noras apdovanoti medikus yra nulemtas daugelio ekonominių, kultūrinių aplinkybių. LR Vyriausybė, pritardama, kad tai būtų neproporcingai griežtas draudimas būtent medikams, pabrėžė, jog korupcijos paplitimą tarp medicinos darbuotojų sąlygoja ne LR CK 6.470 str. 4 d. nuostatos. Problemą spręsti reikia keičiant visuomenės požiūrį, medicinos

²⁸ LR Sveikatos apsaugos ministerija, *Kodėl negalima siūlyti gydytojui dovanų?* (2017 08 11); <<https://sam.lrv.lt/lt/naujienos/kodel-negalima-siulyti-gydytojui-dovanu>> [aplankyta 2018 04 25].

²⁹ Žr. išnašą 12: Ieva Gavelytė, p. 90.

³⁰ LR Teisingumo ministerija, *Europos tarybos valstybių prieš korupciją grupė (GRECO)*; <<http://www.tm.lt/tm/greco/>> [aplankyta 2018 04 25].

³¹ Group of States against corruption, *Second Evaluation Round, Evaluation Report on Lithuania* (Strasbourg, 2005 05 17-20), p. 15; <<https://rm.coe.int/16806c73bb>> [aplankyta 2018 05 05]. Pažymėtina, šis ir visi kiti vertimai šiame darbe atlikti darbo autorės – Agnės Vasiliauskaitės.

³² Dėl Civilinio kodekso 6.470 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto (XP-392), LR Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto Pagrindinio komiteto išvada (2005-07-01, Nr. XP-392(2)).

³³ Ten pat.

darbuotojų profesinės etikos supratimą, medicinos darbuotojų darbo apmokėjimą, efektyviau organizuoti tarnybų darbą, kurios atsakingos už kovą su korupcija, o nekeičiant teisės aktus.³⁴

Neatsižvelgiant į pastabas, priimamas sprendimas išbraukti 6.470 str. 4 d. normą iš LR CK.³⁵ - teisės norma, leidžianti medikui priimti simbolines dovanas, kurių vertė yra iki 50 eurų, 2006 m. birželio 22 d. panaikinama,³⁶ tad bet kokia paciento medikui įteikiama dovana - teisei pavojinga veika.

GRECO sveikintinai įvertina įstatymų leidėjo žingsnį pašalinti aptartą teisės normą, tačiau nurodo, jog valstybė privalo imtis priemonių, kad šis atsidėkojimas ilgiau nesitęstų praktikoje.³⁷

Atsižvelgiant, kad kas trečias asmuo papildomai atsidėkoja medikui³⁸ akivaizdu, kad Lietuvai pavyko sėkmingai įgyvendinti GRECO rekomendaciją dėl LR CK 6.470 str. 4 d. panaikinimo, tačiau užtikrinti šio paplitusio pacientų elgesio mažėjimo praktikoje nepasiekta.

NEDIDELĖS VERTĖS DOVANOS MEDIKUI PRIPAŽINIMO KYŠIU SANTYKIS SU ULTIMA RATIO PRINCIPU

Ultima ratio principas Lietuvos nacionalinėje teisėje

Labai svarbu, kad baudžiamasis įstatymas saugotų ne bet kokias vertybes, o tik pačias svarbiausias, kadangi „... pertekliniai kriminalizavimo ir penalizavimo procesai yra nūdienos realija ...“. ³⁹ Būtina numatyti reikalavimus įstatymų kūrėjui, kurie neleistų iškreipti baudžiamosios teisės esmės, kitaip tariant, yra būtini kriminalizacijos kriterijai, neleidžiantys baudžiamajai teisei virsti košmaru.⁴⁰ Vienu svarbiausiu tokių kriterijų galime laikyti *ultima ratio* principą.

Ultima ratio principas, išvertus iš lotynų kalbos, reiškia paskutinį argumentą, paskutinę priemonę.⁴¹ Tai principas, reiškiantis - „... baudžiamųjų įstatymų draudimų ir sankcijų turi būti imamas tik tada, kai tai neišvengiama, t. y. neįmanoma kitomis teisinėmis ir socialinėmis priemonėmis apginti pažeidžiamų teisinių gėrių“.⁴²

Tačiau ar tai privalomas teisės principu? Vienareikšmio atsakymo nėra. Prof. Viktoras Juctickis teigia, kad „... Ultima ratio principas neretai turi savotiško „teorinio principo“,

³⁴ Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.470 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XP-392, LR Vyriausybės nutarimas (2005 06 15, Nr. 654).

³⁵ Žr. išnašą 32: Dėl Civilinio kodekso 6.470 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto (XP-392).

³⁶ LR Civilinis kodeksas, TAR, i. k. 1001010ISTAIIII-1864, 6.470 str. 4 d.

³⁷ Group of States against corruption, *Second Evaluation Round, Compliance Report on Lithuania* (Strasbourg, 29 May -1 June 2007) p. 6-7; <<https://rm.coe.int/16806c7616>> [aplankyta 2018 05 05].

³⁸ Žr. išnašą 5: *Problema išlieka milžiniška: nustatė, kiek lietuvių medikams duoda kyšį*.

³⁹ Oleg Fedosiuk, „Baudžiamoji atsakomybė kaip krašutinė priemonė (*ULTIMA RATIO*): teorija ir realybė“, *Jurisprudencija* (2012, Nr. 19(2)), p. 717.

⁴⁰ Aušra Dambrauskienė, „*Ultima ratio* principo samprata“, *Teisė* (2015, Nr. 97), p. 117.

⁴¹ *Ultima ratio* žodžio reikšmė; <<http://www.zodziai.lt/reiksme&word=Ultima+ratio&wid=20312>> [aplankyta 2018 03 31].

⁴² Žr. išnašą 39: Oleg Fedosiuk, p. 717.

„kilnaus pageidavimo“ statusą, į kurį žiūrima kaip į dalyką, apie kurį reikia kalbėti, bet nereikia daryti“.⁴³ LAT teisėjas, Prof. Oleg Fedosiuk nesutinka: vien tai, kad *ultima ratio* principas nesugeba veiksmingai riboti kriminalizavimo ir penaltizmo procesų, savaime nereiškia, kad šis principas turi tik rekomendacinę reikšmę.⁴⁴ *Ultima ratio* principas labiausiai pasaulyje išvystytoje Vokietijos teisinėje doktrinoje siejamas su konstituciniu proporcingumo principu, taip pat ir su baudžiamosios teisės selektyvumu bei subsidiarumu (papildomumu) ginant teisinius gėrius.⁴⁵ Prof. Oleg Fedosiuk teigia, kad *ultima ratio* idėjos gana aiškiai yra išdėstytos ir Lietuvos Respublikos konstitucinėje jurisprudencijoje. Profesorius remiasi LR Konstitucinio teismo nutarimais, aiškinančiais, kad „... kriminalizuojant veikas ne visada yra įvertinamos kitų teisės šakų realios galimybės sureguliuoti ir apsaugoti tam tikrus visuomeninius santykius ... yra pavyzdžių, kai veikų kriminalizavimu ir ypač bausmių už neteisėtas veikas sugriežtinimu iš esmės yra siekiama įbauginti potencialų nusikaltėlių, kad jis nedarytų nusikaltimo. Tačiau tokiomis priemonėmis šis tikslas ne visada yra pasiekiamas. Kad veika būtų pripažinta nusikaltimu, reikia įvertinti visus su jos padarymu susijusius aspektus. Siekiant užkirsti kelią neteisėtoms veikoms ne visuomet yra tikslinga tokių veikų pripažinti nusikaltimu, taikyti pačią griežčiausią priemonę – kriminalinę bausmę ... kai reikia spręsti, pripažinti veiką nusikaltimu ar kitokiu teisės pažeidimu, labai svarbu įvertinti, kokių rezultatų galima pasiekti kitomis, nesusijusiomis su kriminalinių bausmių taikymu, priemonėmis (administracinėmis, drausminėmis, civilinėmis sankcijomis ar visuomenės poveikio priemonėmis ir pan.)“.⁴⁶ Aušra Dambrauskienė savo mokslinėje publikacijoje „*Ultima ratio* principo samprata“ pritaria išsakytai nuomonei dėl *ultima ratio* principo privalomumo,⁴⁷ tačiau nesutinka, kad tai konstitucinis principas. Autorės teigimu, tai savarankiškas normatyvinis teisės principas, kuriuo nustatomos ribos įstatymų leidėjui kriminalizuojant atitinkamas veikas.⁴⁸ Pasak autorės „... *ultima ratio* principą laikyti konstituciniu būtų per daug drąsu. Paprastai nei Konstitucijoje, nei Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje jis neaptinkamas, tik iš dalies yra susijęs su konstituciniu proporcingumo principu, o tai riboja *ultima ratio* savarankiškumą ir normatyvinę reikšmę, be to proporcingumo principas orientuotas į pasirinktų priemonių įvertinimą, o *ultima ratio* – į pasirinktų priemonių (pa)naudojimo įvertinimą“.⁴⁹ Tad tiksliausia šį principą laikyti savarankišku normatyviu teisės principu. Tokios pačios nuomonės laikosi ir Prof. Nils Börje Jareborg, teigdamas, kad „... *ultima ratio* yra baudžiamosios justicijos etika (moralė), kuri gali būti laikoma teisinės valstybės ideologijos dalimi. ... *ultima ratio* taip pat susijęs su konstituciniu proporcingumo principu, tačiau *ultima ratio* gali būti savarankiškas normatyvinis principas (o toks ir yra) tik tada, jei jis nebus kildinamas ar išvedamas iš kitų principų ar kriminalizacijos prielaidų“.⁵⁰

⁴³ Žr. išnašą 39: Oleg Fedosiuk, p. 718, citata tekste: Viktoras Justickis, *Kriminologija I dalis* (Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2001) p. 122.

⁴⁴ Ten pat, p. 719.

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ Ten pat, p. 721, citata tekste: LR Konstitucinio teismo nutarimai (1997 m. lapkričio 13 d. ir 2005 m. lapkričio 10 d.).

⁴⁷ Žr. išnašą 40: Aušra Dambrauskienė, p. 118.

⁴⁸ Ten pat.

⁴⁹ Ten pat, p. 124.

⁵⁰ Ten pat, p.123, mintis tekste: Nils Börje Jareborg, N. Criminalization as Last Resort (*Ultima Ratio*). *Ohio state journal of criminal law*, 2004, vol. 2, p. 521–524; 530–534.

Apibendrinami galime teigti, kad *ultima ratio* principo kilmę mokslininkai suvokia skirtingai, tačiau dauguma sutinka, kad principas privalomas tiek įstatymų leidėjui, tiek teismams, kuriant bei taikant teisę.

Šiame straipsnyje *ultima ratio principas* laikomas savarankišku normatyviu teisės principu, t. y. privalomu tiek kriminalizuojant ar dekriminalizuojant (pripažįstant nusikalstamas veikas nebenusikalstamomis)⁵¹ veikas, tiek taikant teisę. Manoma, kad būtina *ultima ratio* principą laikyti imperatyviu, norint tinkamai užtikrinti baudžiamosios teisės esmę, siekiant išvengti perteklinio kriminalizavimo ir baudžiamuoju įstatymu ginantį tik pačias svarbiausias vertybes.

Ultima ratio principo taikymo imperatyvumas be galo svarbus ir teismų praktikoje. Esant kriminalizavimo pertekliui, teismams tenka vis dažniau taikyti *ultima ratio* principą siekiant atriboti baudžiamąją atsakomybę nuo kitos rūšies teisinės atsakomybės, svarstant taikytinos baudmės klausimą ar nusikalstamų veikų definicijas, kuriose stokojama konkretumo.⁵² Jei *ultima ratio* principą laikytume kaip rekomendacinį patarimą, turėtume begalę kriminalizuotų veikų, kurios visiškai nepavojingos, už kurias visiškai pakankama kitos rūšies teisinė atsakomybė, o teismų praktikoje egzistuočių begalė neracionalių teismo sprendimų. Kitaip sakant, atsirastų didelė grėsmė tapti „kriminaline“ visuomene.⁵³

Ultima ratio principo pažeidimas, kriminalizuojant simbolinį atsidėkojimą medikui

Remiantis Lietuvos baudžiamosios teisės teorija, beveik visuotinais pripažįstami šie pagrindiniai kriminalizavimo kriterijai, į kuriuos būtina atsižvelgti kriminalizuojant veikas: „... 1) daugumos įsitikinimas, kad baudžiamasis įstatymas gina tas socialines vertybes, kurios gyvybiškai svarbios, kad visuomenėje vyrautų pageidautina tvarka; 2) konkreti socialinė vertybė negali būti apginta nesinaudojant griežtomis baudžiamosios teisės priemonėmis; 3) kriminalizuojamos veikos paplitimas ir 4) galimybė baudžiamojo proceso tvarka nustatyti kriminalizuotos veikos padarymą“.⁵⁴

Pavyzdžiui, kad kriminalizuojant teisės normą, leidžiančią medikui priimti simbolines dovanas iš pacientų, nebuvo tinkamai pagrįstas būtent baudžiamosios atsakomybės taikymas bei galimybė baudžiamojo proceso tvarka nustatyti šios veikos padarymą, matyti iš baudžiamųjų bylų skaičiaus. Vienoje iš bylų, A. B. nuteistas už tai, kad dirbdamas VŠĮ „-“ gydytoju, teikdamas viešąsias paslaugas, savo naudai tiesiogiai kaip kyšius priėmė pinigus. A. B. pripažintas kaltu ir nuteistas pagal BK 225 str. 1 d., 2 d. ir 4 d.⁵⁵ Dėl *ultima ratio* principo pasisakyta byloje nebuvo, tačiau ir įvykdytos nusikalstamos veikos yra ne tik smulkus kyšininkavimas (baudžiamasis nusižengimas), bet ir sunkesni nusikaltimai, už kuriuos visiškai pagrįsta baudžiamoji atsakomybė. Kitoje byloje A. Š. nuteistas pagal LR BK 225 str. 2 d. ir 4

⁵¹ Gintaras Švedas, „Veiklos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika“, *Teisė* (2012, Nr. 82), p. 13.

⁵² Žr. išnašą 39: Oleg Fedosiuk, p. 735.

⁵³ Žr. išnašą 40: Aušra Dambrauskienė, p. 117.

⁵⁴ Žr. išnašą 51: Gintaras Švedas, p. 15.

⁵⁵ *Valstybė p. A. B.*, LR Aukščiausiasis teismas, Baudžiamųjų bylų skyrius (2011, 2K-355).

d.⁵⁶ Teismas nurodo, kad A. Š. nesilaikė VŠĮ „–“ liginės nustatytos tvarkos, jam sumokėtos pacientų sumos neatitiko liginės nustatytų įkainių, atliekant procedūras nebuvo pildoma medicininė dokumentacija, o tai daryti yra būtina, tad apelianto veiksmai pažeidė viešąjį interesą.⁵⁷ Tačiau byloje, kaip ir ankstesnėje, nekalbama apie BK 225 str. 4 d. atitiktą *ultima ratio* principui, nes abiem atvejais buvo padarytos ir sunkesnės nusikalstamos veikos, o bylų, kuriose medikas būtų kaltinamas tik smulkiu kyšininkavimu, t. y. baudžiamojo nusižengimo padarymu, teismų praktikoje nėra.

Panaši situacija yra ir su paciento baudžiamumu už kyšio davimą. Iki 2017 m. pabaigos Lietuvoje nebuvo nei vieno paciento, nuteisto už mediko papirkimą. 2017 m. gruodį priimtas nuosprendis, kuriuo kaltinamasis V. J. nuteistas pagal LR BK 227 str. 2 d. už tai, kad pasiūlė ir davė 200 eurų kyšį gydytojui, už teisėtą pastarojo veikimą vykdant įgaliojimus.⁵⁸ Gydytojas įspėjo V. J., kad jo bandymas įdėti pinigus gydytojui į kišenę yra kyšio davimas, už ką numatyta baudžiamoji atsakomybė. Tačiau V. J. vis tiek įdėjo pinigus gydytojui į kišenę. Teismas sprendė, kad V. J. veikoje buvo BK 227 str. 2 d. numatytos nusikalstamos veikos sudėties požymiai – veika ir kaltė – tiesioginė tyčia.⁵⁹ Kitoje byloje, P. A. gydytojos kabinete paliko maišelį, pasakiusi, kad tai tik tortukas. P. A. nurodė, kad gydytojais saldumynus davė kaip padėką už sutuoktiniui atliktą operaciją, paaiškino, kad suvokia, jog, palikdama kaltinime nurodytus saldumynus gydytojais, padarė baudžiamąjį nusižengimą. Palikdama saldumynus manė, kad gydytoja skirs didesnę dėmesį sutuoktinio E. A. sveikatos apžiūrai.⁶⁰ Taigi šiose bylose pacientai buvo nuteisti už mediko papirkimą, žinoma, pirmuoju atveju to negalima laikyti simboliniu atsidėkojimu, todėl teismas nesvarstė *ultima ratio* principo, tačiau antroje byloje tai buvo simbolinis atsidėkojimas tortu ir saldainiais, nuteistoji tai suprato kaip dėkingumo išreiškimą medikei, gailėjosi dėl savo poelgio. Galima daryti išvadą - jei tokių bylų padaugės, jos pasieks LAT, teismas, spręsdamas būtent dėl BK 227 str. 4 d. numatyto baudžiamojo nusižengimo, turėtų atsižvelgti į *ultima ratio* principą, įvertinti, ar toks simbolinis atsidėkojimas toks svarbus gėris, kurį turi ginti būtent baudžiamoji teisė ir, ar teigiamų rezultatų nebūtų pasiekta alternatyviomis atsakomybės priemonėmis.

Prof. Jurijus Bluvšteinas teigia, kad „[p]oelgių, kurie dėl savo masiškumo nelaukiami nukrypimu nuo visuomeninių normų, kriminalizuoti visiškai nepageidautina. Tokio pobūdžio draudimą visuomenės sąmonė suvoks kaip nepateisinamą kėsimąsi į normalų gyvenimą. Todėl toks kriminalizavimas tebus tik paprastas užkeikimas, niekaip negalintis paveikti realios tikrovės“.⁶¹ Aptariant veikos paplitimą, kaip vieną iš kriminalizavimo kriterijų, iš straipsnyje aptartų tyrimų, akivaizdu, kad neoficialus simbolinis atsidėkojimas medikui masiškai paplitęs reiškinys visuomenėje, ko didžioji dalis nelaiko korupcija, todėl iš dalies galima sutikti su profesoriaus mintimi - tik baudžiamosios atsakomybės nustatymas už simbolinę dovaną medikui nepanaikins korupcijos paplitimo praktikoje - šis atsidėkojimas 12 metų kvalifikuojamas kaip kyšis, tačiau korupcijos mastas sveikatos apsaugos srityje nekinta.

⁵⁶ Žr. išnašą 21: *Valstybė p. A. Š.*

⁵⁷ Ten pat.

⁵⁸ *Valstybė p. V. J.*, Kauno apylinkės teismas (2017, 1-2112-926).

⁵⁹ Ten pat.

⁶⁰ *Valstybė p. P. A.*, Kauno apylinkės teismas, (2017, 1-3025-813).

⁶¹ Žr. išnašą 39: Oleg Fedosiuk, p. 723, citata tekste: Jurijus Bluvšteinas, *Kriminologija* (Vilnius: Pradai, 1994) p. 322.

LR CK 6.470 str. 4 d. pataisą priimti paskatino GRECO teigdama, kad kovojant su kyšininkavimu, dovanų teikimas valstybės tarnautojams prilyginamiems asmenims neturėtų būti skatinamas teisės aktais, tad rekomendavo šią LR CK normą uždrausti.⁶² Vertindama, kaip Lietuvai sekasi įgyvendinti rekomendacijas, GRECO nurodė, kad ši praktika turi būti ne tik uždrausta formaliai, tačiau ir panaikinta praktikoje, o tam pasiūlytas būdas - draudimą įtraukti į vidaus taisyklės arba etikos kodeksus,⁶³ t. y. buvo pasiūlyta medikams taikyti drausminę atsakomybę. Įstatymų leidėjas, reaguodamas į rekomendaciją dėl simbolinio atsidėjimo draudimo medikams, neatsižvelgdamas į kriminalizacijos būtinus kriterijus, numatė griežčiausią – baudžiamąją atsakomybę. Manoma, jog drausminės atsakomybės medikui taikymo svarstymas už tokių simbolinių dovanų priėmimą buvo būtinas, o ypač kai tai rekomenduota ir pačio pataisos skatintojo (GRECO). Teisininkas J. Berenta nurodo, kad „... dažnai įstaigos, institucijos dar turi patvirtintas savo vidaus taisykles, kuriose taip pat yra draudžiama priimti dovanas ... mažareikšmės dovanos, kurios įstatyme formaliai apibrėžtos, draudžiama priimti arba jas gauti. Bet ... yra ... senas, dar nuo Romos laikų posakis *lex de minimis non curat* (lot.), kuris reiškia, kad įstatymas smulkmenomis nesirūpina. Tai pradėti baudžiamą bylą arba ikiteisminį tyrimą dėl atneštų gėlių puokštės, aišku, būtų nelogiška. Tai tiesiog būtų mažareikšm[ė] veika ir dėl to būtų dar didesnės išlaidos norint pradėti persekiojimą. Tokiu atveju, jeigu būna priimama tokia dovana ir yra vidaus taisyklės, tai traktuotina kaip vidaus taisyklių pažeidimas ir taikoma drausminė atsakomybė“.⁶⁴ Siūloma šiai nuomonei pritarti, nes yra svarbu, kad „... baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimas vyksta per baudžiamąjį procesą, kuriame įtvirtinami griežčiausi kaltumo įrodinėjimo ir kaltinamojo teisių apsaugos standartai. ... reikėtų pagalvoti ir apie tai, kiek pastangų reikės įdėti įrodinėjant ... kaltumą: baudžiamajame procese įrodymai turi būti gauti išvengiant provokacijos, tinkamai sankcionavus atskirus įrodymų rinkimo būdus, tam tikroms aplinkybėms įrodyti būtina gauti eksperto ar specialisto išvadą, vertinant įrodymus taikomi jų leistinumo, patikimumo bei pakankamumo reikalavimai, o visos abejonės vertinamos kaltinamojo naudai. Taigi yra didelė tikimybė, kad ... tarnautojo kaltumo iš viso nepavyks įrodyti. Drausminės atsakomybės taikymas tokių pastangų nereikalauja“.⁶⁵ Taigi, numčius, kad medikui draudžiama priimti simbolines dovanas, šį draudimą įtraukiant į vidaus tvarkos taisykles, pavyzdžiui poliklinikoje, kilus įtarimui dėl tokio mediko elgesio, būtų pradedamas vidinis tarnybinis patikrinimas ar tyrimas ir nustatytas, kad medikas iš tiesų pažeidė tokį draudimą priimti dovanas, būtų taikoma drausminė atsakomybė. Tokią atsakomybę taikyti daug lengviau, nes jos įrodinėjimas kur kas paprastesnis nei baudžiamosios, tad yra tikimybė, kad būtų ištiriama kur kas daugiau smulkaus kyšininkavimo atvejų medicinoje nei dabar tai padaroma galiojant baudžiamajai atsakomybei. Pavyzdžiui, „[d]arbdavys turi teisę nutraukti darbo sutartį be įspėjimo ir nemokėti išeitinės išmokos, jeigu darbuotojas dėl savo kalto veikimo ar neveikimo padaro pareigų, kurias nustato darbo teisės normos ar darbo sutartis, pažeidimą“,⁶⁶ esant tokiai normai bei smulkaus neoficialaus atsiskaitymo faktą įrodant nesunkiai, t. y. atlikus tarnybinį tyrimą, greičiausiai medikas nenorėtų rizikuoti dėl 50 eurų netekti darbo, kai tuo tarpu, esant už tai numatyti

⁶² Žr. išnašą 31: *Evaluation Report on Lithuania*, p. 15.

⁶³ Žr. išnašą 37: *Compliance Report on Lithuania*, p. 6-7.

⁶⁴ Kas skiria padėką nuo kyšio? (2013 06 11); <http://www.transparency.lt/kas-skiria-padeka-nuokysio/> > [aplankyta 2018 04 19].

⁶⁵ Žr. išnašą 39: Oleg Fedosiuk, p. 723.

⁶⁶ LR Darbo kodeksas, TAR, i. k. 2016-23709, 58 str. 1 d.

baudžiamajai atsakomybei, žinodamas, kad pradėti baudžiamąjį tyrimą bei įrodyti jo kaltę beveik neįmanoma, kur kas lengviau gali priiminti neoficialų atsiskaitymą iš pacientų.

Civilinės atsakomybės pavyzdžiu galėtų būti straipsnyje aptarta situacija, kai pacientas moka už neva mokamas paslaugas, nors jos iš tiesų nemokamos, tačiau medikas apie tai neinformuoja, taip siekdamas pasipelnyti, iškelia savo interesus aukščiau paciento, taigi pažeidžia jį ir pacientą siejančią fiduciarinę pareigą, kurios pažeidimo gynimas pacientui turėtų būti užtikrintas civilinės teisės normomis. Tad iš paciento ir mediko fiduciarinių santykių kylantys deliktai galėtų būti sprendžiami vadovaujantis civilinės teisės normomis, įtraukiant fiduciarinę lojalumo pareigą į Lietuvos gydytojo profesinės etikos kodeksą, numatant galimybę pacientams pareikšti civilinį ieškinį dėl šiame kodekse numatytų mediko pareigų nesilaikymo.

Iš aptartų baudžiamųjų bylų, kuriose pacientas nuteistas už kyšio davimą medikui, tiek simboliškai, tiek didesnės vertės, matyti, kad teismas skyrė pinigines baudas. Todėl būtų galima svarstyti administracinės atsakomybės taikymo galimybę, tai grindžiant paprastesniu įrodinėjimo procesu. Yra tikimybė, kad administracinė atsakomybė už simbolinį kyšininkavimą būtų tinkamesnė ne tik už baudžiamąją, bet ir už drausminę atsakomybę. Lietuvoje trūksta medikų, didelė dalis jaunų specialistų emigruoja dirbti į kitas valstybes, o ypač medikų stygius jaučiamas rajonuose, tad greičiausiai teisinga teigti, kad drausminė atsakomybė nebūtų pati efektyviausia, nes esant medikų trūkumui, įstaigos vadovybė, bijodama prarasti esamus medikus, nenorėtų juos bausti. Tačiau drausminė atsakomybė vis tiek laikoma efektyvesne nei baudžiamoji, atsižvelgiant į aukščiau aptartus jos privalumus bei esamą baudžiamosios atsakomybės neefektyvumą sprendžiant smulkiają korupciją sveikatos apsaugos srityje. Be to, administracinė atsakomybė kaip ir baudžiamoji, skirtingai nuo drausminės, gali būti taikoma tiek medikui už kyšininkavimą, tiek pacientui už papirkimą.

LR Konstitucinio teismo doktrinoje pažymima, kad „... privalu stengtis užtikrinti, kad kiekvienas asmuo ir visa visuomenė būtų saugūs nuo nusikalstamų kėsinių ...“⁶⁷ tačiau „... nusikalstamomis veikomis įstatymu gali būti pripažintos tik tokios veikos, kurios iš tikrųjų yra pavojingos ir kuriomis iš tikrųjų yra daroma žala asmens, visuomenės, valstybės interesams arba dėl šių veikų kyla grėsmė, kad tokia žala bus padaryta“⁶⁸.

Manoma, kad duodant bei imant simbolinės vertės kyšį už valstybės tarnautojo ar jam prilyginamo asmens teisėtą ar neteisėtą veikimą ar neveikimą kyla skirtingo laipsnio pavojingumas visuomenei, valstybei.

Pavyzdžiui medikui, dėstytojui, gaisrininkui ir pan., dažniausiai yra atsidėkijama jau po veiksmų atlikimo, t. y. simbolinis neoficialus atsilyginimas (iki 50 eurų vertės), dažniausiai įvairiais daiktais (saldainiai, kava, gėlės ir pan.) duodamas už jų suteiktas pozityvias paslaugas, pavyzdžiui, sėkmingai atliktą operaciją, išsamiai suteiktą informaciją apie sveikatos stiprinimą, dėmesingą vadovavimą baigiamajam studijų darbui, laiku užgesintą gaisrą ar policijos pareigūnų ekipažui padėjus greičiau pasiekti gydymo įstaigą asmenims, vežantiems sunkios būklės ligonį ir t. t. Kyšininkavime už teisėtą veikimą sunku įžvelgti realų pavojingumą tiek visuomenei, tiek valstybei. Siekiant mažinti korupcijos paplitimą, tokia veika laikytina priešinga teisei dėl galimų interesų konfliktų, dėl galimo valstybės tarnautojo ar jam

⁶⁷ LR Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitiktimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Žin. (2000, Nr. 39-1105).

⁶⁸ Ten pat.

prilyginamo asmens nešališkumo, tačiau ar žala atsiras ar ne, nėra aišku. Tad aukščiau minėtose pavyzdinėse situacijose nėra realaus pavojingumo, o nesant pavojingumo, nėra ir nusikalstamos veikos, todėl galima svarstyti administracinės atsakomybės taikymo klausimą. Pavyzdžiui, kuomet policijos pareigūnas sustabdo kelių eismo pažeidėją, tarkime neblaivų asmenį, priima kyšį ir leidžia neblaiviam asmeniui toliau tęsti savo kelionę - tokie policijos pareigūno veiksmai laikomi kyšininkavimu, kuris pasireiškia neteisėtu neveikimu, t. y. patenkinami kyšio davėjo interesai, neatliekant veiksmų, kuriuos vykdant savo įgaliojimus privalo atlikti.⁶⁹ Šioje situacijoje nėra jokių pozityvių veiksmų, o tik nusikalstamos veikos maskavimas, pasitelkiant kyšį, kas pagrįstai laikoma nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimu, nes kyla realus pavojus visuomenei. Kyšininkavimas dar gali pasireikšti valstybės tarnautojo ar jam prilyginamo asmens neteisėtu veikimu (tarnautojui atliekant tokius veiksmus, kuriems jis neturi įgaliojimų, kad patenkintų papirkėjo interesus)⁷⁰ bei teisėtu neveikimu (tarnautojui neatliekant savo įgaliojimų).⁷¹ Galima daryti išvadą, kad neteisėtu veikimu ar neveikimu yra pažeidžiami įstatymai, veikos yra pavojingesnės nei kad priimant ar duodant kyšį teisėto veikimo ar neveikimo atveju, kuomet nėra viršijami įgaliojimai ar pažeidžiami įstatymai, nors tam tikra žala asmeniui, visuomenei ar valstybei gali atsirasti, tačiau tokį kyšininkavimą dažniausiai lemia noras išreikšti dėkingumą, o ne sąmoningas nusikalstamos veikos siekimas.

Remiantis LR Konstitucinio teismo doktrina: „Konstitucija nedraudžia įstatymu apibrėžti mažiau nei nusikalstamos veikos pavojingų veikų – administracinių teisės pažeidimų – ir nustatyti administracinės atsakomybės už tokias veikas. Administraciniais teisės pažeidimais įstatymu gali būti pripažintos tik tokios mažiau nei nusikalstamos veikos pavojingos veikos, kuriomis daroma žala asmens, visuomenės, valstybės interesams“.⁷²

Jei kyšininkavimas pasireiškia valstybės tarnautojo ar jam prilyginamo asmens teisėtu veikimu ar neveikimu, dėl mažesnio veikos pavojingumo nei neteisėto veikimo ar neveikimo atveju, teisinga numatyti administracinę, o ne baudžiamąją atsakomybę. Šiame straipsnyje dėmesį skiriant būtent buitinei (smulkiajai) korupcijai, t. y. nagrinėjant nedidelės vertės atsidėkojimo medikui pripažinimą kyšiu ir už tai numatytą baudžiamosios atsakomybės pagrįstumą, manytina, kad kyšį dažniausiai medikui duodant bei pastarajam priimant už teisėtą veikimą, toks kyšininkavimas nesukelia tokio pavojaus, kad reikėtų taikyti baudžiamąją atsakomybę.

Esant smulkiam kyšininkavimui ar papirkimui (iki 1 MGL (50 eurų)) turėtų būti galima tiek baudžiamoji, tiek administracinė atsakomybė, jas atibojant pagal kyšininkavimo rūšį, t. y. kyšio davimą ar priėmimą už teisėtą veikimą ar neveikimą priskiriant administracinei atsakomybei, o kyšio davimą bei priėmimą už neteisėtą veikimą ar neveikimą baudžiamajai atsakomybei.

Reikėtų pabrėžti, kad „[p]avyzdžiui, už vagystę, jei pagrobtu turto vertė neviršija 3 MGL, numatyta administracinė atsakomybė, o jeigu pagrobtas turtas viršija šį rodiklį, tada gresia baudžiamoji atsakomybė. Už kontrabandą baudžiamoji atsakomybė numatyta tuomet, kai

⁶⁹ Kyšininkavimo sąvoka; <<https://sites.google.com/site/kysininkavimas2013nd/kysininkavimosavoka>> [aplankyta 2018 05 01].

⁷⁰ Ten pat.

⁷¹ Ten pat.

⁷² LR Konstitucinio Teismo 2010 m. gegužės 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 15 straipsnio (2007 m. sausio 16 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Žin. (2010, Nr. 63-3111).

muitinės kontrolei nepateikiami privalomi pateikti daiktai, kurių vertė viršija 250 MGL dydžio sumą. Jei daiktų vertė mažesnė, taikoma administracinė atsakomybė. ⁷³ Taigi net už tokias akivaizdžiai pavojingesnes veikas yra numatyta administracinė atsakomybė, kai tuo tarpu medikui ir pacientui už saldinių ar kavos davimą bei priėmimą gresia būti patrauktiems baudžiamojon atsakomybėn, nenumatant jokių alternatyvių atsakomybės rūšių. Manytina, griežčiausias atsakomybės parinkimas neatsižvelgiant į tai, kad tokios veikos nesukelia didelės žalos jei ją iš vis sukelia, veikos masišką paplitimą visuomenėje (kas trečias Lietuvos gyventojas atsilygina medikui neoficialiai) neatitinka proporcingumo reikalavimo, t. y. „... kad nustatytos teisinės priemonės turi būti būtinos demokratinėje visuomenėje ir tinkamos siekiamiems teisėtiems bei visuotinai svarbiems tikslams (tarp tikslų ir priemonių turi būti pusiausvyra), jos neturi varžyti asmens teisių labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti ...“ ⁷⁴

Būtina atsižvelgti ir į užsienio valstybių patirtį sprendžiant kyšininkavimo medicinoje problemą. Iš empirinių tyrimų duomenų, aptartų lyginant pacientų požiūrį į neoficialius mokėjimus medikams, buvo matyti, kad Lenkijoje ir Bulgarijoje kyšininkavimas medicinoje mažiausias iš kitų tyrime dalyvavusių valstybių. Lenkijoje neoficialūs atsiskaitymai medikams taip pat yra laikomi kyšiu, tačiau tokią veiką pripažįstant nusikalstama į pagalbą buvo pasitelkta žiniasklaida. Žiniasklaidos pagrindinis tikslas buvo kuo efektyviau atskleisti negatyvią, neoficialių mokėjimų medikams, sukeliama žalą valstybei, tokiu būdu sukuriant visuomenės pasipriešinimą tokiems mokėjimams ir didinant paciento supratimą apie savo teises į tinkamą sveikatos priežiūrą. ⁷⁵ Bulgarijoje taip pat bet koks neoficialus atsilyginimas medikui laikomas kyšiu, tačiau kovojant su smulkiuoju kyšininkavimu sveikatos apsaugoje, nuo 2000 m. už kiekvieną apsilankymą pas mediką pacientas turi susimokėti, siekiant, kad būtų mokama oficialiai. Tokio mokesčio įvedimas prisidėjo prie korupcijos mažinimo, tačiau mokesčio dydis susijęs su minimaliu atlyginimu, jis nėra didelis, tad papildomų atsidėkojimo atvejų visgi pasitaiko. ⁷⁶ Tačiau lyginant Lenkiją ir Bulgariją su kitomis tyrime dalyvavusiomis valstybėmis (Lietuva, Rumunija, Vengrija, Ukraina) matyti, kad korupcija šiose dvejose valstybėse sveikatos apsaugos srityje yra beveik 3 kartus mažesnė.

Todėl Lietuvai svarbu ne tik nustatyti efektyvesnę atsakomybės rūšį už smulkų kyšininkavimą sveikatos apsaugoje nei baudžiamoji atsakomybė, bet taip pat imtis ir papildomų veiksmų, pavyzdžiui šviesti pacientus apie jų teisę į nemokamą gydymą.

⁷³ LR Teisingumo ministerija, *Didės baudos už Baudžiamajame kodekse numatytas nusikalstamas veikas* (2017 08 30); < <http://www.tm.lt/naujienos/pranesimasspaudai/2636> > [aplankyta 2018 05 03].

⁷⁴ LR Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 163-2 straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Žin. (2005, Nr. 134-4819).

⁷⁵ Tetiana Stepurko et al., „Informal payments for health care services – Corruption or gratitude? A study on public attitudes, perceptions and opinions in six Central and Eastern European countries“, *Communist and Post-Communist Studies* (2013, December), p. 438-439.

⁷⁶ Ten pat, p. 424-425.

IŠVADOS

1. Šiame moksliniame straipsnyje keliama hipotezė, jog nedidelės vertės (iki 50 eurų) atsidėjimo dovanos medikui pripažinimas kyšiu pažeidžia ultima ratio principą, pasitvirtino, o atlikta mokslinių darbų, teisės aktų, dokumentų, teismų praktikos bei empirinių tyrimų analizė leido suformuluoti išvadas.
2. Simbolinis neoficialus atsiskaitymas savaime nėra pateisinamas nei vienai profesijai, siekiant didesnio skaidrumo, interesų konflikto vengimo, nešališkumo ir t. t. Taigi neoficialūs simboliniai atsiskaitymai - priešinga teisei veika. Tačiau šiai problemai spręsti ne visuomet vienintelė priemonė - baudžiamoji teisė.
3. Atsižvelgiant į simbolinio neoficialus atsiskaitymo su mediku masišką paplitimą visuomenėje, manoma, kad visuomenė to nelaiko smerktinu, gyvybiškai svarbiu ir pavojingu reiškiniu, kuris turėtų būti apsaugotas baudžiamuoju įstatymu. Toks atsidėjimas labiau pripažįstamas kaip visuomeninė norma.
4. Įstatymų leidėjas, kriminalizuodamas simbolinį atsidėjimą medikui, neįvertino kitų, baudžiamajai atsakomybei alternatyvių priemonių ar atsakomybės rūšių taikymo galimybių, kas leidžia teigti, kad pažeistas ultima ratio principas.
5. Neatsižvelgta į GRECO rekomendaciją dėl simbolinio atsidėjimo medikui draudimo įtraukimo į vidaus taisykles ar Lietuvos gydytojo profesinės etikos kodeksą - nesvarstytas drausminės atsakomybės taikymas.
6. Nesvarstyta civilinės atsakomybės taikymo galimybė sprendžiant deliktus, kylančius iš paciento ir mediko fiduciarinių santykių pažeidimo.
7. Neatsižvelgta į administracinės atsakomybės paprastesnį kaltės įrodinėjimo procesą. Neįvertinta, kad kyšis valstybės tarnautojui ar jam prilyginamam asmeniui už jų teisėtą veikimą ar neveikimą sukelia kur kas mažesnę žalą visuomenei, valstybei, nei kyšio paėmimas už neteisėtą veikimą ar neveikimą. Medikui dažniausiai simboliškai neoficialiai atsilyginama už jo teisėtą veikimą, t. y. tam tikrų pozityvių paslaugų suteikimą, kas nesukelia didelės žalos ir realaus pavojaus visuomenei, valstybei, tad atsižvelgiant į proporcingumo principą tiek medikui, tiek pacientui už simbolinį neoficialų atsiskaitymą turėtų kilti administracinė atsakomybė. Šioje vietoje, būtina pažymėti, kad administracinės atsakomybės taikymo galimybė turėtų būti svarstoma visiems valstybės tarnautojams ar jiems prilyginamiems asmenims, ne tik medikams bei pacientams, kuomet simbolinės vertės kyšis yra paimamas ar duodamas už valstybės tarnautojų ar jiems prilyginamų asmenų teisėtą veikimą ar neveikimą, tačiau šiame straipsnyje pagrindinį dėmesį skiriant būtent kyšininkavimo problemai medicinoje, straipsnyje dėmesys skiriamas būtent mediko ir paciento teisinei atsakomybei.
8. Nepagrįsta galimybė baudžiamojo proceso tvarka nustatyti smulkųjį kyšininkavimą medicinoje. Daugiau kaip 12 metų simbolines dovanas medikui laikant kyšiu, o sveikatos apsaugą korumpuočiausia sritimi, teismų praktikoje vos keli atvejai kai pacientas nuteistas už mediko papirkimą bei nei vieno atvejo, kai medikas nuteistas už smulkųjį kyšininkavimą.

REKOMENDACIJOS

1. Atsižvelgiant į baudžiamosios atsakomybės neefektyvumą sprendžiant smulkaus kyšininkavimo paplitimą, siūlymas Įstatymų leidėjui apsvarstyti aptartų alternatyvių baudžiamajai atsakomybei priemonių taikymą.
2. Būtinai visuomenės sąmoningumo didinimas - pasitelkiant žiniasklaidos priemones šviesti pacientus apie jų teises į garantuojamą nemokamą medicinos pagalbą valstybinėse gydymo įstaigose.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo, LR Vyriausybės nutarimas. 2008-10-14. Nr. 1031.
2. Dėl Civilinio kodekso 6.470 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto XP-392. LR Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto Pagrindinio komiteto išvada. 2005-07-01. Nr. XP-392.2.
3. Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.470 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XP-392. LR Vyriausybės nutarimas. 2005 06 15. Nr. 654.
4. LR Baudžiamasis kodeksas. TAR. i. k. 1001010ISTAIII-1968.
5. LR Civilinis kodeksas. Oficialus tekstas su pakeitimais iki 2006 m. birželio 22 d. Žin. 2006. Nr. 77-2974. 6.470 str. 4 d. negalioja nuo 2006-07-14.
6. LR Civilinis kodeksas. TAR. i. k. 1001010ISTAIII-1864.
7. LR Darbo kodeksas, TAR, i. k. 2016-23709.
8. LR Medicinos praktikos įstatymas. TAR. i. k. 1041010ISTA0IX-2148.
9. LR Sveikatos sistemos įstatymas. TAR. i. k. 0941010ISTA000I-552.

Teismų praktika

10. LR Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies. 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto. 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Žin. 2000. Nr. 39-1105.
11. LR Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 163-2 straipsnio. 2002 m. liepos 5 d. redakcija. 5 dalies ir šio straipsnio. 2003 m. liepos 4 d. redakcija. 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Žin. 2005, Nr. 134-4819.
12. LR Konstitucinio Teismo 2010 m. gegužės 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 15 straipsnio. 2007 m.

- sausio 16 d. redakcija. atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Žin. 2010. Nr. 63-3111.
13. Valstybė p. A. B. LR Aukščiausiasis teismas. Baudžiamųjų bylų skyrius. 2011. 2K-355.
  14. Valstybė p. A. Š. Lietuvos apeliacinis teismas. Baudžiamųjų bylų skyrius. 2016. 1A-568-202.
  15. Valstybė p. M. M. ir G. P. Lietuvos Aukščiausiasis teismas. Baudžiamųjų bylų skyrius. 2014. 2K-P-89.
  16. Valstybė p. P. A. Kauno apylinkės teismas. 2017. 1-3025-813.
  17. Valstybė p. V. J. Kauno apylinkės teismas. 2017. 1-2112-926

Specialioji literatūra

18. Abramavičius, Armanas ir kiti. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras Specialioji dalis. 213-330 straipsniai. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras. 2010.
19. Čaikovski, Andžej. „Valstybės tarnautojui prilygintas asmuo: funkcijos ir įgaliojimai“. Jurisprudencija. 2007. Nr. 6.69.
20. Dambrauskienė, Aušra. „Ultima ratio principo samprata“. Teisė. 2015. Nr. 97.
21. Fedosiuk, Oleg. „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė. ULTIMA RATIO: teorija ir realybė“. Jurisprudencija. 2012. Nr. 19.2.
22. Gavelytė, Ieva. „Kyšininkavimas kaip korupcinė nusikalstama veika“. Teisė. 2004. Nr. 53.
23. Gruodytė, Edita. „Valstybės tarnautojo samprata nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams skyriuje“. Jurisprudencija. 2006. Nr. 7.85.
24. Palidauskaitė, Jolanta. „Korupcijos ir atsakomybės problema viešojo administravimo sistemoje“. Viešoji politika ir administravimas. 2005. Nr. 5.
25. Stepurko, Tetiana, et al. „Informal payments for health care services – Corruption or gratitude? A study on public attitudes, perceptions and opinions in six Central and Eastern European countries“. Communist and Post-Communist Studies. 2013. December.
26. Šventasis raštas. Senasis ir Naujasis Testamentas. Vert. Antanas Rubšys. Česlovas Kavaliauskas. Vilnius: Katalikų pasaulis. 1998. Patarlių knyga.

Internetiniai šaltiniai

27. „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2016“ išsami tyrimo atskaita. 2016 m. rugsėjis – spalvis. <<https://www.stt.lt/lt/menu/tyrimai-ir-analizes/>> [aplankyta 2018 02 10].
28. Group of States against corruption. Second Evaluation Round. Compliance Report on Lithuania. Strasbourg, 29 May -1 June 2007. <<https://rm.coe.int/16806c7616>> [aplankyta 2018 05 05].
29. Group of States against corruption. Second Evaluation Round. Evaluation Report on Lithuania. Strasbourg. 2005 05 17-20. <<https://rm.coe.int/16806c73bb>> [aplankyta 2018 05 05].

30. Kas skiria padėką nuo kyšio? 2013 06 11. <<http://www.transparency.lt/kas-skiria-padeka-nuo-kysio/>> [aplankyta 2018 04 19].
31. Kyšininkavimo sąvoka. <<https://sites.google.com/site/kysininkavimas2013nd/kysininkavimo-savoka>> [aplankyta 2018 05 01].
32. LR Sveikatos apsaugos ministerija. Kodėl negalima siūlyti gydytojui dovanų? 2017 08 11. <<https://sam.lrv.lt/lt/naujienos/kodel-negalima-siulyti-gydytojui-dovanu>> [aplankyta 2018 04 25].
33. LR Sveikatos apsaugos ministerija. Šalies gyventojų nuomonės tyrimas dėl sveikatos apsaugos. 2017 m. liepa. <http://sam.lrv.lt/uploads/sam/documents/files/Veiklos_sritys/Ataskaita%20-%20SAM%20201707.pdf> [aplankyta 2018 04 29].
34. LR Teisingumo ministerija. Europos tarybos valstybių prieš korupciją grupė (GRECO). <<http://www.tm.lt/tm/greco/>> [aplankyta 2018 04 25].
35. Problema išlieka milžiniška. nustatė, kiek lietuvių medikams duoda kyšį. 2018 02 08. <<https://www.delfi.lt/sveikata/sveikatos-naujienos/problema-islieka-milziniska-nustate-kiek-lietuviu-medikams-duoda-kysi.d?id=77115549>> [aplankyta 2018 04 20]. STT parengta rezultatų apžvalga. 2016 m. Pasaulinis korupcijos barometras: Lietuvos situacijos apžvalga. 2016-12-02. <<https://www.stt.lt/lt/menu/tyrimai-ir-analizes/>> [aplankyta 2018 02 10].
36. Ultima ratio žodžio reikšmė. <<http://www.zodziai.lt/reiksme&word=Ultima+ratio&wid=20312>> [aplankyta 2018 03 31]. Šaltinis (su nuoroda).

SUMMARY

DOES ACKNOWLEDGEMENT OF A SMALL VALUE GRATUITY GIFT FOR A MEDIC AS A BRIBE NOT INFRINGE *ULTIMA RATIO* PRINCIPLE?

Lithuania is considered to be one of the most corrupted states in the sphere of health care in the European Union. Every third inhabitant of Lithuania is inclinable to pay medic off the record. Most often payments are symbolic ones (amounting to €50). Obviously, the extent of corruption in the sphere of health care is a tender question in Lithuania that is rarely investigated both in jurisprudence and in judiciary practice.

With intend to safeguard clearness and reduced corruption in the sphere of health care, the standard of Art.6.470 part 4 of the Civil Code of the Republic of Lithuania allowed medics to take symbolic gifts with value that does not exceed the sum of one minimal life level. Therefore, such symbolic gratuity was criminalised and criminal liability was determined to both a medic and a patient. In 2002 the conception of a state officer was extended. Since a medic has been equated to a state officer, the Criminal Code of the Republic of Lithuania prohibits to take any kind of presents, whereas the Civil Code of the Republic of Lithuania allow to take symbolic presents the value of which is amounting to 1 MLL (€50). According to

international recommendations presented to GRECO, the standard of Art.6.470 part 4 of the Civil Code of the Republic of Lithuania was defeated in 2006. Since that moment any gift presented to a medic is considered as a criminal deed precluding criminal responsibility according to the Criminal Code of the Republic of Lithuania both to a medic (art.225 – bribery) and a patient (art.227 – bribe).

However, during a period of 12 years (since the criminalisation of bribery) there are only a few cases where medics or patients are criminated with corruption in the sphere of health care; what concerns crime doing, i.e. minor corruption – the only one case. Meanwhile, other state officers (for example, police officers) are penalized more often even though corruption is less. The question can be raised on the oneness of the relations between medics and patients. It seems that the Criminal Code is not valid for them and criminal law is not a means to solve a problem, i.e. acknowledgement of a small value gratuity gift for a medic as a bribe does not infringe ultima ratio principle?

This article deals with legal regulations, i.e. acknowledgement of a small value gratuity gift for a medic as a bribe does not infringe ultima ratio principle (inevitability of criminal law failing alternative means of responsibility).

On purpose to answer this legal question, it is established that it is necessary to follow certain criminalized activities. It means that it is necessary to ground such deed as criminalization of cultural common gratuity to a medic with a symbolic gift (amounting to €50) according to criminal law due to its level of insecurity to main goods of the state and declare if such gratuity gift for a medic as a bribe does not infringe ultima ratio principle. It is discovered when a medic is a special subject of XXXIII chapter of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, i.e. equated to a state officer. It is necessary to clear what a non-official gratuity to a medic is – a bribery or a gift? The dichotomy of a bribe and a gift as well as the historical development of a gift / bribery taking is disputed. It is necessary to answer the question if acknowledgement of a small value gratuity gift (amounting to €50) for a medic as a bribe does not infringe ultima ratio principle

The fulfilled analysis of scientific papers, empiric investigation, legal deeds and documents allow to state that insecurity of symbolic gratuity criminalization is not proven. Not only criminal responsibility but also other forms of responsibility can reduce minor bribery in the sphere of health care. It can be concluded that even though symbolic non-official payment is considered to be a criminal activity; however, its implementation has to be secured by means of demerit, civil and administrative law.

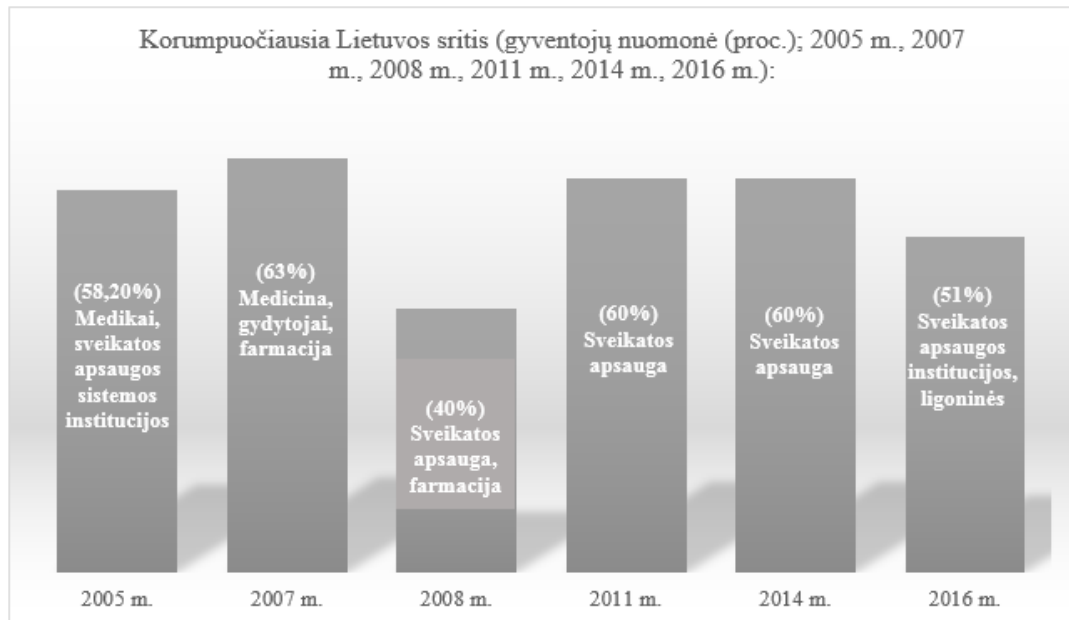
In conclusion, it can be stated that alternative means are not debated, it is unclear how such criminalization influences on the reduction of corruption in the sphere of health care, how it is implemented in a criminal process, etc. The hypothesis that gratuity to a medic with a symbolic gift (amounting to €50) can not be called bribery was proved. As a result, one of the main criminalization criteria – ultima ratio principle is infringed.

KEY WORDS

Gift, bribe, corruption, medic, health care, patient, bribery, ultima ratio principle.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1: Korumpuočiausia Lietuvos sritis (gyventojų nuomonė (proc.); 2005 m.; 2007m.; 2008 m.; 2011 m.; 2014 m., 2016 m.).

Šaltinis. Parengta autorės pagal: „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2016“, „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2014“, „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2011“, „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2008“, „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2007“, „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2005“; <<https://www.stt.lt/lt/menu/tyrimai-ir-analizes/>> [aplankyta 2018 05 01].